

УДК: 657.6:346.14

Марчук У.О.

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет ім. Вадима Гетьмана»

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Розглянуто та визначено особливості внутрішньогосподарських локальних нормативних актів сільськогосподарського підприємства, що наділяють їх відповідними правами щодо здійснення локального регулювання певних видів суспільних відносин у рамках спеціальної правосуб'єктності.

Ключові слова: внутрішньогосподарський контроль, правова регламентація, сільськогосподарські підприємства, локальні нормативні акти, нормативне регулювання.

U. Marchuk

LEGAL REGULATION OF THE INTERNAL CONTROL AT THE AGRICULTURAL ENTERPRISES

Considered and the features of inner-laws of the internal control, that giving them the appropriate rights to exercise local control of certain types of social relations in the special law.

Keywords: internal control, legal regulation, agricultural, local regulations, the regulation.

Марчук У.О.

ПРАВОВАЯ РЕГЛАМЕНТАЦИЯ ВНУТРИХОЗЯЙСТВЕННОГО КОНТРОЛЯ НА СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Рассмотрены и определены особенности внутрихозяйственных локальных нормативных актов сельскохозяйственного предприятия, которые наделяют их соответствующими правами по осуществлению локального регулирования определенных видов общественных отношений в рамках специальной правовой субъектности.

Ключевые слова: внутрихозяйственный контроль, правовая регламентация, сельскохозяйственные предприятия, локальные нормативные акты, нормативное регулирование.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. В умовах ринкових відносин в сільськогосподарських підприємствах, з однієї сторони, виникає конкуренція між економічними суб'єктами, що сприяє в кінцевому підсумку зростанню виробництва продукції, а з іншого боку підвищує підприємницький ризик. Підприємницький ризик пов'язаний з багатьма факторами: становищем підприємницького потенціалу; технологією та якістю виробленої продукції; рівнем виробничих витрат і продуктивності праці; попитом та пропозицією ринку на вироблену продукцію; фінансовим станом організації; податкової політики країни, конкурентною спроможністю виробленої продукції тощо.

У ході розвитку фінансової системи, однією з основних засад гарантування національної безпеки України в економічній сфері є система національного фінансово-економічного контролю. Після прийняття Законом Української РСР про економічну самостійність на державному рівні, почали впроваджуватись окремі елементи системи національно-економічного контролю, орієнтовані на обслуговування потреб власника засобів виробництва, тобто держави [2, с.90].

За умов розвитку ринкових відносин, реструктуризації аграрного сектора економіки, розширення господарської самостійності сільськогосподарських кооперативів правове регулювання суспільних відносин має здійснюватись за допомогою не лише норм чинного законодавства, положень спеціальних законів щодо сільськогосподарських підприємств, а й внутрішньогосподарських локальних нормативних актів, що приймаються безпосередньо в окремих сільськогосподарських підприємствах [6, с. 157].

Сільськогосподарські підприємства повинні постійно шукати шляхи підвищення ефективності своєї діяльності, удосконалювати систему управління процесами виробництва,

підвищувати рівень підприємництва та конкурентоспроможності, а також розвивати сукупність елементів господарського механізму. Для успішного вирішення цих завдань необхідний повсякденний внутрішньогосподарський контроль з експертизою окремих процесів.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженнями проблеми нормативно-правового забезпечення обліку та контролю в Україні займалися вчені Л.В. Гуцаленко, В.М. Жук, Г.Г. Кірейцев, В.П. Пантелеєв, М.С. Пушкар, Л.К. Сук та інші. Дослідженню питань правової регламентації внутрішньогосподарського контролю присвячують свої праці наступні вчені: В. Овсійчук, В.П. Пантелеєв, В. Панченко, Л.В. Рибалко, Г.В. Чубуков та інші. Однак відсутність єдиного нормативного акту з питань внутрішньогосподарського контролю не залишає науковців байдужими до цієї проблеми.

Цілі статті полягають в аналізі сучасного стану нормативного регулювання внутрішньогосподарського контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Систему внутрішньогосподарського контролю можна організувати достатньо ефективно, якщо інтегрувати її з іншими інформаційними блоками системи управління організації, а також чітко визначити взаємозв'язок внутрішньогосподарського контролю з іншими підрозділами апарату управління (бухгалтерською службою, відділом збуту, постачання, планово-економічним відділом та інше.) та об'єктами контролю [3, с. 52].

Внутрішньогосподарський контроль розглядається як логічно вистроєна система, що передбачає наявність багатьох суб'єктів пов'язаних між собою по вертикалі та горизонталі.

Збереження майна власників, попередження втрат від безгосподарського та невиробничого використання виробничих ресурсів є однією з важливих задач всіх служб органів управління сільськогосподарських підприємств, які повинні в процесі фінансово-господарської діяльності виконувати внутрішньогосподарський контроль [5, с.75].

На ранніх стадіях переходу до ринкової економіки в нашій країні досить поширеною була думка про необхідність зменшення контрольної функції держави, сприяння розвитку саморегульованої економіки без її втручання. Такий підхід став підставою для переорієнтації контролю і послаблення його функцій в усіх напрямках. Прийняті законодавчі акти значно обмежили контроль за фінансово-господарською діяльністю суб'єктів господарювання, не зобов'язували його застосовувати і в процесі управління підприємством [4, с. 118].

Слід зазначити, що розроблення та прийняття внутрішньогосподарських локальних актів у сільськогосподарських підприємствах ґрунтується на принципі правильного, науково обґрунтованого співвідношення з загальними нормами чинного законодавства, що дозволяє забезпечити інтереси, як держави, так і окремих сільськогосподарських підприємств. Також сприяє підвищенню ефективності правового регулювання внутрішньогосподарських відносин у сільськогосподарських підприємствах [6, с. 157].

Внутрішньогосподарський контроль фактично здійснюється на кожному підприємстві, але у нормативній базі підприємницької діяльності України відсутнє визначення як самого внутрішньогосподарського контролю підприємства, так і відповідних його елементів. Як наслідок, практичне застосування внутрішньогосподарського контролю ототожнюється з адміністративними, бухгалтерським контролем, діяльністю ревізійної комісії та ін.. Лише такими формами внутрішньогосподарський контроль не обмежується [14, с. 70].

Нормативна регламентація внутрішньогосподарського контролю в Україні зосереджена на окремих напрямках контролю – зовнішньому (незалежному) аудиті, контролі, який здійснює бухгалтерія, контролі діяльності ревізійних комісій, державному фінансовому контролі та ін. [14, с. 69].

У Господарському кодексі України зазначено, що одним із принципів діяльності виробничого кооперативу є принцип контролю, і для його реалізації формується правління, спостережна рада та ревізійна комісія (ст. 96 п.1.). До функцій правління відноситься, зокрема, контроль за виконанням рішень, прийнятих загальними зборами (ст. 103 п.2). Спостережна рада призначена для контролю за діяльністю виконавчого органу (дирекції, правління) (ст. 105 п.1). Ревізійна комісія здійснює контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємства (ст. 106 п.1) [1].

Цивільним кодексом визначено організаційні засади внутрішньогосподарського контролю товариства з обмеженою відповідальністю і акціонерного товариства (ст. 146, 154, 159, 160) [12].

Розкрито основні відомості про статут (ст.13), також призначення, повноваження, права та обов'язки загальних зборів (ст.32-50) і ревізійної комісії (ст.73, 74, 76) у Законі України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 №514-VI [7].

Зміст статуту акціонерного товариства (ст.37), порядок скликання та обов'язки загальних зборів (ст.42-45), призначення та функції спостережної ради (ст.46) і ревізійної комісії акціонерного товариства та ревізійної комісії товариства з обмеженою відповідальністю(ст. 49, 63) розкриті у Законі України "Про господарські товариства" [9]. Основні завдання та вимоги до створення і функціонування органів контролю у сільськогосподарських кооперативах – у Законі України "Про сільськогосподарську кооперацію" (ст. 14, 18, 19) [10].

Окремі вимоги до створення і функціонування служби внутрішньогосподарського контролю зафіксовані у діючих нормативно-правових документах. Зокрема, у Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» ст. 8, п. 5 передбачено, що підприємство самостійно розробляє систему і форми внутрішньогосподарського (управлінського) обліку, звітності й контролю господарських операцій, визначає права працівників на підписання бухгалтерських документів. Відповідальність за ведення бухгалтерського та внутрішньогосподарського обліку покладається на керівника. Також, статтею 10 цього Закону передбачено: «...для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів та зобов'язань...» [8, с.3-8.].

За ринкових умов все більшого значення набувають внутрішньогосподарські локальні акти, що приймаються в сільськогосподарських підприємствах. Причиною цього є кризові явища та непередбачувані ситуації, які спонукають сільськогосподарські підприємства бути готовими та організованими до адекватних дій.

Внутрішньогосподарські локальні акти значною мірою регулюють соціально-економічні, організаційно-управлінські, виробничі та трудові відносини. Тому найголовніше призначення внутрішньогосподарських локальних актів – це конкретизація загальних норм чинного законодавства та положень спеціальних законів щодо конкретного сільськогосподарського підприємства стосовно його цілей та завдань [6, с. 157].

Варто звернути увагу, що Панченко В. у своїх працях виділила дві умови, які необхідні для локальної нормотворчості на сільськогосподарських підприємствах (Рис. 1.).

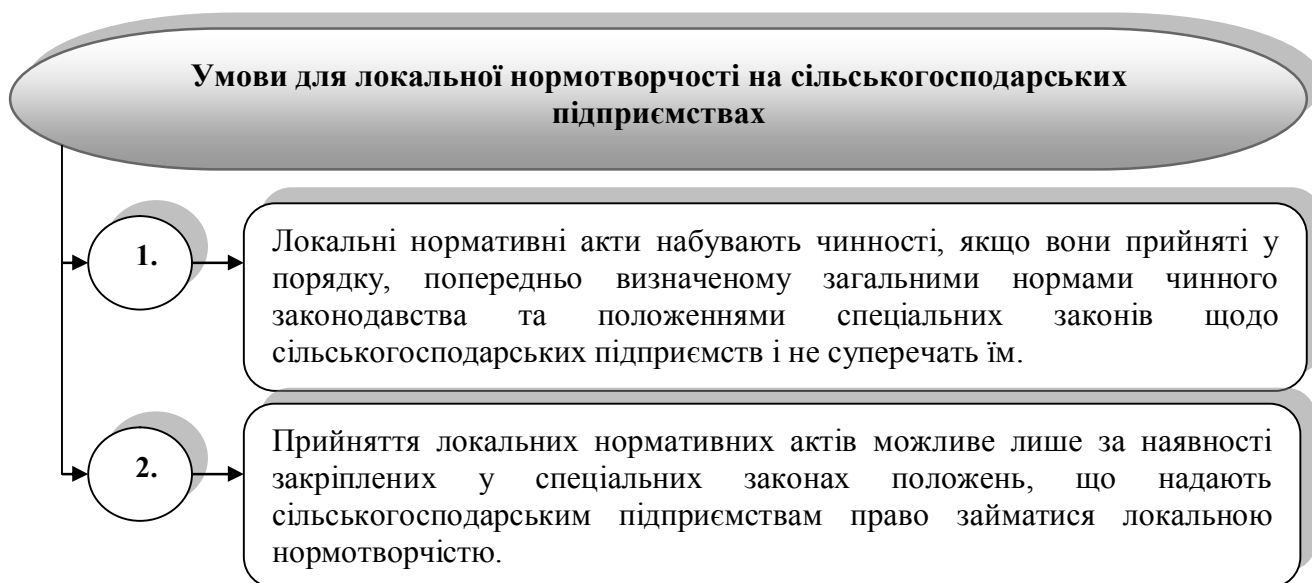

Рис. 1. Умови для локальної нормотворчості на сільськогосподарських підприємствах [Розроблено автором на основі [6, С. 157-158]

Специфіка сільськогосподарського виробництва має всебічно враховуватись при правовому регулюванні виробничо-господарської діяльності в сільськогосподарських підприємствах, оскільки вони пов'язані з природно-кліматичними умовами, сезонністю, просторовою розташованістю, неспівпадінням робочого періоду та часу виробництва [13, с.18-30].

Є певні особливості, як відрізняють внутрішньогосподарські локальні нормативні акти сільськогосподарських підприємств, від спеціальних законодавчих актів, що регулюють відносини за участю сільськогосподарських підприємств (Рис.2.).

Прийняття нормативних актів у сільськогосподарських підприємствах здійснюється для конкретизації загальних норм чинного законодавства, крім того вони повинні бути внутрішньо погоджені між собою, а також відповідати положенням загальних та спеціальних законів, які займають визначальне місце в ієрархії нормативно-правових актах.

В практиці більшості сільськогосподарських підприємств нормативно-правові акти визначають лише порядок проведення інвентаризації, зазначають повноваження та обов'язки ревізійних комісій і наглядових рад, тобто обмежуються прийняттям лише декількох локальних нормативних актів.

До недоліків внутрішньогосподарського контролю сільськогосподарських підприємств можна віднести його обмеженість окремими тематичними перевірками без системного вивчення господарських операцій і їх процесів за документами, зосередженість на перевірці умов і процесів виконання рішень. Попередній та поточний контроль концентрується, головним чином, на надходженні документів до бухгалтерії, а не на санкціонуванні (наданні дозволів) вчинення операцій і підписанні відповідних документів керівниками структурних та функціональних підрозділів [14, с. 70].

Рис. 2. Особливості внутрішньогосподарських локальних нормативних актів сільськогосподарських підприємств [Розроблено автором на основі [6, с. 158]]

Характеристика локальних нормативних актів сільськогосподарських підприємств зображено в таблиці 1.

Характеристика внутрішніх локальних нормативних актів
сільськогосподарського підприємства

№ з/п	Внутрішні локальні нормативні акти	Зміст	Строк дії
1	2	3	4
1.	Статут	Регламентує діяльність сільськогосподарського підприємства, та приймається кожним сільськогосподарським підприємством згідно ст.7 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997р. № 469/97-ВР, та набуває чинності з моменту державної реєстрації сільськогосподарського підприємства	необмежений
2.	Наказ про облікову політику	Сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності; згідно ст.1 Закону України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999р.№ № 996-XIV	необмежений
3.	Положення про спостережну раду	Визначає процедуру створення, порядок діяльності, повноваження спостережної ради з метою захисту інтересів держави та акціонерів, здійснює контроль за діяльністю правління товариства згідно Постанови про затвердження Положення про спостережну раду від 19 липня 1993р. № 556	необмежений
4.	Положення про ревізійну комісію	Ревізійну комісію можуть обирати загальні збори для проведення перевірки фінансово-господарської діяльності акціонерного товариства. Статутом акціонерного товариства можуть бути передбачені додаткові вимоги щодо обрання ревізійної комісії (ревізора), кількісного складу ревізійної комісії, порядку її діяльності, а також додаткові повноваження (компетенція ревізійної комісії (ревізора) згідно ст.73 Закону Про акціонерні товариства від 17.09.2008 № 514-VI.	3- 5 років
5.	Наказ про призначення постійно діючої інвентаризаційної комісії	Підприємства зобов'язані проводити інвентаризацію активів і зобов'язань, під час якої перевіряються і документально підтверджуються їх наявність, стан і оцінка для забезпечення достовірності даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності, згідно ст.10 Закону України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні” від 16.07.1999р.№ № 996-XIV	На 1 рік
6.	Наказ про призначення робочої інвентаризаційної комісії		На 1 рік

Продовження таблиці 1

7.	Наказ про проведення інвентаризації		До завершення інвентаризації
8.	Положення про структурний підрозділ	Внутрішній нормативний документ, на підставі якого організують повсякденну діяльність структурного підрозділу, оцінюють результати роботи. Розробляє керівник підрозділу або робоча група спеціалістів у галузі управління, трудового права та відповідного напрямку діяльності підприємства.	На період дії структурного підрозділу
9.	Посадова інструкція	Нормативний документ, в якому визначено функції, права та обов'язки працівника підприємства (організації чи установи). На підставі посадової інструкції розробляють трудовий договір (трудоий контракт) з працівником.	На період заняття посади працівником
10.	Правила внутрішнього розпорядку підприємства	Закріплюється певний режим праці, правила поведінки членів сільськогосподарського підприємства, їх права та обов'язки та набуває чинності з моменту затвердження вищими органами управління сільськогосподарського підприємства, тобто загальними зборами.	необмежений

Розроблено автором

Висновки. Відсутність єдиного нормативного акту з питань внутрішньогосподарського контролю не може повністю забезпечити дотримання єдності організаційних та методичних підходів. Тому ми погоджуємось з думкою окремих авторів, що висока якість внутрішньогосподарського контролю може бути забезпечена за рахунок дотримання регламентних вимог, принципів та процедур [11].

Регламентовані законодавцем відносини можуть додатково регулюватися локальними нормативними актами, прийнятими в конкретному сільськогосподарському підприємстві.

Найголовнішим призначенням внутрішньогосподарських локальних актів – є конкретизація загальних норм чинного законодавства та положень спеціальних законів щодо конкретного сільськогосподарського підприємства стосовно його цілей та завдань.

Важливим фактором підвищення соціальної активності членів сільськогосподарських підприємств, як суб'єктів внутрішньогосподарських відносин є відповідне співвідношення положень локальних нормативних актів із приписами спеціальних законів. Відповідно це буде сприяти розширенню прав господарської самостійності цих підприємств та створить належні передумови для ефективної діяльності, яка буде орієнтована на стабільний економічний розвиток сільськогосподарських підприємств.

Список використаних джерел:

1. Господарський кодекс України - [Чинний від 2003-01-16]. – К.: Відомості Верховної Ради України від 02.05.2003 - 2003 р., № 18 - (Закон України) [Рибалко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в аграрних підприємствах / Л.В. Рибалко // Дис. ... кандидата екон. наук. – К., 2008. – 257с.
2. Жадан Інна Нормативно-правовий аспект виникнення аудиту в системі фінансового контролю України. // Підприємство, господарство і право №5, 2010 (173), С.90-92
3. Концевая С.М., Концевая С.Р. Организация подсистем и оценка эффективности внутрихозяйственного контроля в сельском хозяйстве / Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий, 5' 2007 С.51 – 54
4. Костенко О.М. Внутрішньогосподарський контроль в системі управління прибутковістю підприємств // Економіка АПК, 2008, №12, С. 117-120
5. Овсийчук В. Управление сельскохозяйственной организацией: внутрихозяйственный контроль / Проблемы теории и практики управления 5/ 2007, С.72-77

6. Панченко В. Деякі питання співвідношення внутрішньогосподарських локальних нормативних актів і спеціальних законів щодо сільськогосподарських кооперативів // Аграрне право, №3, 2010, С.157-159
7. Про акціонерні товариства: Закон України від 17.09.2008 №514-VI // Відомості Верховної Ради України – 2008., №50, с.2432, ст.384
8. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України від 16 липня 1999р. № 996-XII // Бухгалтерський облік і аудит. – 1999. - № 6.
9. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.91 № 1577-XII // Відомості Верховної Ради України – 1991, №49 ст.682
10. Про сільськогосподарську кооперацію: Закон України від 17.07.1997 № 469/97-ВР // Відомості Верховної Ради України - 1997 р., № 39, ст.. 261
11. Рибалко Л.В. Внутрішньогосподарський контроль в аграрних підприємствах / Л.В. Рибалко // Дис. ... кандидата екон. наук. – К., 2008. – 257с.
12. Цивільний кодекс України від від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003 р., № 40, ст.. 356.
13. Чубуков Г.В. Правовое регулирование труда работников сельскохозяйственных предприятий. – М., 1980
14. Чуєнков А.Є. Необхідність створення внутрішнього аудиту як суб'єкта внутрішньогосподарського контролю // Інвестиції: практика та досвід №17 вересень 2010 р